

GENÇLERİN EĞİTİM DURUMLARI İLE SOSYAL DEĞERLERLE İLGİLİ TUTUMLARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA: KIRIKKALE ÖRNEĞİ

Mimar TÜRKKAHAMAN*

“Devlet-i Osmaniye'nin tarihini yukarıdan aşağı süzerdim; görürdüm ki esası herkesin kendi hak ve vazifesini tanıyacak surette ahlaktan ibaretmiş. Döner bir de zamaneye bakardım, müşahade ederdim ki ne o ahlak kalmış, ne o adab” Ali Suavi

ÖZET

Bir toplumun gençliğinin sahip olduğu değerler, o toplumun varlığının devamı, işleyişi, birliği ve geleceği açısından önemlidir. Sosyalizasyon yoluyla aktarılan değerler, bir toplumun iç yapısı kadar toplumlararası ilişkiler düzleminde de önemli role sahiptir.

Bu bağlamda 13-25 yaşları arasında eğitim gören gençliğin bağımsız olmak, başarılı olmak, çevrecilik, zenginlik, alçak gönüllülük, dindarlık, dürüstlük, hoşgörülü olmak, kadercilik, münzevi hayat ve sorumluluk sahibi olmak gibi temel sosyal değerler ve bu değerlerin dönüşüm süreci ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler : Değerler, Sosyalizasyon, Bağımsız Olmak, Başarılı Olmak, Çevre Bilinci, Zenginlik, Mütevazilik, Dindarlık, Hoşgörülü Olmak, Kadercilik, Münzevilik, Sorumluluk

* Doç. Dr., Kırıkkale Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi

SUMMARY

A RESEARCH ON EDUCATED YOUTH AND THEIR ATTITUDES
TO SOCIAL VALUES IN THE CASE OF KIRIKKALE

Social values which are transferred through socialization is important for a society's operation, unity, continuity and future. These values are also play role in the formation of international relations.

In this sense, the values of Turkish educated youth between 13-25, have been analysed. Some of the values which were concerned in this paper are independency, richness, modesty, honesty, self-responsibility, piety, fatalism and tolerancy.

Key Words: Values, Socialization, Self-Independency, Successfulness, Conscious Of Enviroment, Richness, Modesty, Piety, Tolerance, Fatalism, Seclusion, Self-Responsibility

GİRİŞ

Değerler, kültürel bağlamda davranışları, kanaatleri, tutumları ve inançları da kapsayacak kadar geniş bir yapıya sahiptir. Kanaat tutum ve değerler de davranışları yönlendiren, onlara anlam ve düzen kazandıran kavramlardır.¹ Her ne kadar değer kavramı sosyal bilimlerin çeşitli alt dallarında farklı şekilde kullanılsa da, bu çalışmada biz değerleri; iyiyi -kötüyü, doğruyu-yanlışı belirleyen soyut düşünceler, idealler olarak algılıyoruz. "Değerler olanla değil de, daha çok olması gerekenle ilgilidirler ve uyulması gereken ahlaki kuralları (Moral imperatives) ifade ederler."² Örneğin; dindarlık, adalet, başarılı ve çalışkan olmak vb. kavramlar birer değerdir.

Değerler, bir toplumun varlığı, birliği işleyişi ve devamı açısından, toplumun büyük çoğunluğu tarafından kabul edilmiş ve onaylanmış temel ilkelerdir. İnsanın toplumun bir parçası ve toplumdaki eylemleri yerine getiren bir birey haline gelmesi toplumsal değerlerin aktarımıyla gerçekleşir. Bu şekilde, birey haline dönüşen insan, bir yandan toplumun kültürünü taşıyarak toplumun varlığı ve işleyişine katkı sağlarken, diğer taraftan da onu şu veya bu şekilde biçimlendirir.

¹ James J. Best, Public Opinion, Micro and Macro, The Dorsey Press, Homewood. 1973, s. 6.

² Alex Inkeles, What is Sociolog?, Englewood Cliffs; Prentice-Hall, 1964, s. 74.

Bir grubun veya bir sosyal sistemin devamı, üyelerinin ya da sosyal sistemin unsurlarının bir arada kalmasına bağlıdır. Bunu sağlamada ise sosyal değerler önemli rol oynar. Çünkü değerler kültür ve topluma anlam veren ölçütlerdir. Ayrıca, bir çoğunun farkında olduğu üzere, işlerin yürütülmesinde, kişiler ve gruplar arasında işbirliğinin kurulmasında bazı değerler diğerlerinden daha fazla bir öneme sahiptirler. Dolayısıyla bu çalışmada toplumun sürekliliği ve kamu refahı açısından daha fazla önem arz eden değerler analiz edilmeye çalışılmıştır.

Bir kültürde yüksek değerler üzerinde genel bir konsensus sağlanamazsa, o toplumda kalkınma olamayacağı gibi sosyal çatışmaların da önü alınamaz. Dolayısıyla, değerler ile ilgili çalışmalar bir toplumun iç yapısını kavrama kadar, aynı zamanda toplumların birbirlerini daha iyi anlamalarına da katkı sağlayabilir. Medeniyetler arasında uyum arandığı şu süreçte, bu uyum ve diyalogun sürdürülmesinde toplumlar tarafından öğretilen ve aktarılan sosyal ve siyasal değerlerin köprü rolü oynayacağı açık bir hakikat olarak gözükmektedir.

Ayrıca, sosyo-kültürel konularda, değer ve tutumların araştırılması, sosyal bütünleşmenin önündeki engelleri tespit ederek daha yumuşak ve sağlıklı bir sosyal bütünleşmenin gerçekleştirilmesine katkı sağlar. Bir toplumu anlamada, o toplumun değerleri anahtar vazifesi görür. Bundan dolayıdır ki; bir toplumun genç kuşağının sahip olduğu değerler, o toplumun geleceği hakkında da bir karar verir. Siyasal yapısı ve coğrafi konumuyla dünyanın bir çok ülkesinden farklı olan Türkiye toplumu ve özellikle de Türk gençliğindeki değerler değişmesi, doğu-batı medeniyetlerinin ilişkisini anlama açısından da büyük bir önem taşır.

METOT

Araştırmanın Problemi, Sayıtları ve Hipotezler

Bilindiği üzere Türkiye’de yapılan sosyal araştırmalarda en önemli sorunlar arasında enflasyon, işsizlik ve rüşvet ve yolsuzluk gibi problemler başı çekmektedir. Bu tür problemlerin uzun zamandan beri bir türlü çözülememesinin bir sonucu olarak da toplumsal kurumlara olan güven gittikçe sarsılmaktadır. Bu ise, toplumun geleceği açısından tehlike sinyallerinin çalması

SUMMARY

A RESEARCH ON EDUCATED YOUTH AND THEIR ATTITUDES
TO SOCIAL VALUES IN THE CASE OF KIRIKKALE

Social values which are transfered through socialization is important for a society's operation, unity, continuity and future. These values are also play role in the formation of international relations.

In this sense, the values of Turkish educated youth between 13-25, have been analysed. Some of the values which were concerned in this paper are independency, richness, modesty, honesty, self-responsibility, piety, fatalism and tolerancy.

Key Words: Values, Socialization, Self-Independency, Successfulness, Conscious Of Enviroment, Richness, Modesty, Piety, Tolerance, Fatalism, Seclusion, Self-Responsibility

GİRİŞ

Değerler, kültürel bağlamda davranışları, kanaatleri, tutumları ve inançları da kapsayacak kadar geniş bir yapıya sahiptir. Kanaat tutum ve değerler de davranışları yönlendiren, onlara anlam ve düzen kazandıran kavramlardır.¹ Her ne kadar değer kavramı sosyal bilimlerin çeşitli alt dallarında farklı şekilde kullanılsa da, bu çalışmada biz değerleri; iyiyi -kötüyü, doğruyu-yanlışı belirleyen soyut düşünceler, idealler olarak algılıyoruz. "Değerler olanla değil de, daha çok olması gerekenle ilgilidirler ve uyulması gereken ahlaki kuralları (Moral imperatives) ifade ederler."² Örneğin; dindarlık, adalet, başarılı ve çalışkan olmak vb. kavramlar birer değerdir.

Değerler, bir toplumun varlığı, birliği işleyişi ve devamı açısından, toplumun büyük çoğunluğu tarafından kabul edilmiş ve onaylanmış temel ilkelerdir. İnsanın toplumun bir parçası ve toplumdaki eylemleri yerine getiren bir birey haline gelmesi toplumsal değerlerin aktarımıyla gerçekleşir. Bu şekilde, birey haline dönüşen insan, bir yandan toplumun kültürünü taşıyarak toplumun varlığı ve işleyişine katkı sağlarken, diğer taraftan da onu şu veya bu şekilde biçimlendirir.

¹ James J. Best, Public Opinion, Micro and Macro, The Dorsey Press, Homewood. 1973, s. 6.

² Alex Inkeles, What is Sociolog? Englewood Cliffs; Prentice-Hall, 1964, s. 74.

Bir grubun veya bir sosyal sistemin devamı, üyelerinin ya da sosyal sistemin unsurlarının bir arada kalmasına bağlıdır. Bunu sağlamada ise sosyal değerler önemli rol oynar. Çünkü değerler kültür ve topluma anlam veren ölçütlerdir. Ayrıca, bir çoğunun farkında olduğu üzere, işlerin yürütülmesinde, kişiler ve gruplar arasında işbirliğinin kurulmasında bazı değerler diğerlerinden daha fazla bir öneme sahiptirler. Dolayısıyla bu çalışmada toplumun sürekliliği ve kamu refahı açısından daha fazla önem arz eden değerler analiz edilmeye çalışılmıştır.

Bir kültürde yüksek değerler üzerinde genel bir konsensus sağlanamazsa, o toplumda kalkınma olamayacağı gibi sosyal çatışmaların da önü alınamaz. Dolayısıyla, değerler ile ilgili çalışmalar bir toplumun iç yapısını kavrama kadar, aynı zamanda toplumların birbirlerini daha iyi anlamalarına da katkı sağlayabilir. Medeniyetler arasında uyum arandığı şu süreçte, bu uyum ve diyalogun sürdürülmesinde toplumlar tarafından öğretilen ve aktarılan sosyal ve siyasal değerlerin köprü rolü oynayacağı açık bir hakikat olarak gözükmektedir.

Ayrıca, sosyo-kültürel konularda, değer ve tutumların araştırılması, sosyal bütünleşmenin önündeki engelleri tespit ederek daha yumuşak ve sağlıklı bir sosyal bütünleşmenin gerçekleştirilmesine katkı sağlar. Bir toplumu anlamada, o toplumun değerleri anahtar vazifesi görür. Bundan dolayıdır ki; bir toplumun genç kuşağının sahip olduğu değerler, o toplumun geleceği hakkında da bir karar verir. Siyasal yapısı ve coğrafi konumuyla dünyanın bir çok ülkesinden farklı olan Türkiye toplumu ve özellikle de Türk gençliğindeki değerler değişmesi, doğu-batı medeniyetlerinin ilişkisini anlama açısından da büyük bir önem taşır.

METOT

Araştırmanın Problemi, Sayıtları ve Hipotezler

Bilindiği üzere Türkiye’de yapılan sosyal araştırmalarda en önemli sorunlar arasında enflasyon, işsizlik ve rüşvet ve yolsuzluk gibi problemler başı çekmektedir. Bu tür problemlerin uzun zamandan beri bir türlü çözülememesinin bir sonucu olarak da toplumsal kurumlara olan güven gittikçe sarsılmaktadır. Bu ise, toplumun geleceği açısından tehlike sinyallerinin çalması

demektir³. Rüşvet ve yolsuzluk ve toplumsal kurumlara olan güvensizlik gibi sorunlar ise sosyal değerler düzlemiyle yakından ilişkilidir. Toplumun gelecekteki yapılanmasında rol alacak olanlar ise, gençlerdir. Değerlerin daha çok eğitim kurumları yoluyla aktarıldığı bir gerçek ise, eğitim süreci boyunca gençliğe aktarılan sosyal değerlerin gençlerde nasıl yansıdığı ve nasıl değişime uğradığını anlamak ve ortaya koymak gerekir.

Sosyal değerlerin gelişmesi ve değişmesinde eğitim ve eğitim sürecinin önemli rol oynadığı bilinmektedir. Gençlerin sahip olduğu değerler o toplumun geleceğini de yansıtan bir aynadır. Bu değerler anlaşılmadan sosyal yapımızda ortaya çıkan sosyal çürümelere sağlıklı bir şekilde çözülemez.

Eğitim düzeyi geliştikçe ve eğitim basamakları artıkça gençlerin sosyal değerlerle ilgili tutumları da değişecek ve gelişecektir.

Araştırma Örneklemi, Kullanılan Ölçekler ve İşlem Yolu

Araştırma Kırıkkale’de 13 ile 25 yaşları arasında ilköğretimin 6. sınıfından orta öğretim ve üniversite de okuyan toplam 306 kişilik öğrenci kitlesinden oluşmuştur. Araştırma 1999-2000 yılları arasında yapılmıştır.

Örneklem yalnızca Kırıkkale ili olarak tek bir kümeden seçilmiştir. Bunun temel nedeni ekonomiktir. Böyle bir yöntem, bütçe ve insan gücü imkanlarının kısıtlı olması nedeniyle, zorunlu olarak başvurulmuştur. Yine bu nedenlerden dolayı, bazı değerlerle ilgili konular bu çalışmanın dışında bırakılmıştır.

Şüphesiz değerlerle ilgili konularda yapılmış başka çalışmalar mevcuttur. Ancak bu çalışmanın verilerini yorumlamaya çalışmanın dahi kendi başına yeterli bir güç uğraşı olması nedeniyle, mevcut diğer araştırmalarla karşılaştırmanın, ortak benzerlik ve çelişkileri ortaya koymanın bir kişinin kolaylıkla başa çıkamayacağı bir iş olması nedeniyle yapılmamıştır. Dolayısıyla, analizler daha çok araştırmanın verileriyle sınırlı tutulmuştur.

Değerler araştırmasında bilgi toplamak için anketler kullanılmış olup tesadüfi örneklem tercih edilerek, araştırmanın mümkün olduğu kadar bireysel tercihlerden arındırılması hedeflenmiştir. Araştırma kapsamında kullanılan anket formunda iki tür bilgi alınmasına dikkat edilmiştir. Bunlardan birincisi standart demografik bilgilerin sorulduğu “Genel Özellikler” ile ilgili bilgilerdir. Burada öğrencinin okuduğu okul, cinsiyeti, yaşı, baba ve annesinin eğitim

³ Sabah Gazetesi, İç İşleri Bakanlığı ve TESEV’in ortaklaşa yaptığı yolsuzluk araştırması sonuçları, 28 Şubat 2001.

durumu, yine her ikisinin mesleği, gibi sorular sorulmuştur. İkinci grupta ise, değişik değerler hakkındaki tutumlar araştırılmıştır.

Cevaplar ise, 1 (Hiç) ile 5 (Çok) arasında değişebilen 5-dereceli Likert tipi bir ölçek üzerinden alınmıştır. Buna göre, öğrencilerin bir değer hakkındaki cevabı 1 (bir)e yaklaştıkça, öğrencinin o değer hakkındaki tutumunun olumsuzla kaydığı, 5 (beş)e yaklaştıkça ise öğrencinin o değer hakkındaki tutumunun olumluya kaydığı sonucuna varılmaktadır.

Yukarıda da belirtildiği gibi, bu çalışmada öğrencilerin belirli sosyal değerler hakkındaki tutumları araştırılmıştır. Genel olarak tutumu herhangi bir psikolojik obje ile ilgili düşünce, duygu ve davranışların oluşturduğu düzenli bir örüntü sonucu ortaya çıkan davranış eğilimi olarak tarif etmek mümkündür⁴. Bu obje canlı veya cansız, somut veya soyut herhangi bir kavram olabilir. Tutumun kendisi bir tepki ya da bir davranış değil, tepkinin niteliğini belirleyen içsel bir yapıdır. İnsanı belirli bir durum karşısında belirli bir pozisyon almaya iter, ya da, bu pozisyonun ortaya çıkmasını daha olası kılar. Bu yüzden, “güdüleyici”dir. Günlük geçici heves ve zevke dayanan yargılar tutum başlığı altında değerlendirilemez. Araştırmamızda tutum ile kastedilen özellikle son zamanlardaki anlayışlara paralel olarak belirli bir obje ile ilgili duygusal yargılardır. “Demokrasi iyidir”, “adam öldürmek insanlık-dışı bir eylemdir” gibi yargılar, tutumları ifade edici bazı örneklerdir.

Tutumların ölçülmeye çalışılması, tutumlar hakkında kavramlaştırmaların başlaması kadar eskidir. Bu bağlamda, tutumları ölçmek amacıyla birçok teknik geliştirilmiştir. Ancak, bunların en yaygını ve en güvenilirini Likert yöntemi olarak kabul görmüştür. Bu yöntemde, araştırmaya katılanlardan tutum objesi ile ilgili tutumlarını olabilecek en olumsuz tutumdan en olumluya doğru 5 dereceli bir ölçek üzerinde belirtmeleri istenir. Bu ölçekte orta nokta “nötr” bir tutuma karşılık gelmektedir. Olumsuz yöne doğru gittikçe tutum da negatifleşmekte, olumlu yöne doğru gittikçe tutum da pozitifleşmektedir. Bu şekilde elde edilen puanlar en azından “dereceli” bir ölçek olmaktadır. Analizlerinde ise, genel olarak “eşit aralıklı” bir ölçek gibi işlenmesi hatalı sonuçlara yol açmamaktadır.

⁴ M.B. Smith, “Attitude Change”, International Encyclopedia of the Social Sciences, Mac Millan, London 1968, s. 458-467.

GENÇLİĞİN SOSYAL DEĞERLERLE İLGİLİ TUTUMLARI

Metot bölümünde de belirttiğimiz üzere sosyal değerler araştırmasının evreni Kırıkkale'de 13 ile 25 yaşları arasında ilköğretimin 6. sınıfından orta öğretim ve üniversite de okuyan toplam 306 kişilik öğrenci kitlesinden oluşmuştur.

Buna göre, ilköğretim, orta öğretim ve üniversitelilerin örneklemdeki temsili oranı sırasıyla; %27.5, %32.4 ve %40.2'dir. İlk öğretimden, orta öğretim ve üniversiteye doğru bu oranın artması tesadüfi değildir. Ağırlıklı olarak üniversite gençliğinin görüşlerinin alınmak istenmesinin temel nedeni onların hayata daha gerçekçi bakabilecekleri beklentisine dayanmaktadır.

Araştırmaya katılanların yaş grupları: 13-17 yaş grubu %52.3, 18-22 yaş grubu %43.9 ve 23-28 yaş grubunun örneklemdeki temsili oranı %3.3'tür. Örneklemde dahil edilen cevaplayıcıların %35.5'i kız, %64.5'i ise erkektir.

Sosyalleşme sürecinde bireylere içinde yaşadıkları toplumun kültürünü ilk aktaran birim ailedir. Ailelerin gelir durumları, kültürel düzeyleri, eğitim durumlarının kendi çocuklarının dünya görüşünü şekillendirmede ve toplumsal kültür, değer ve davranışları belirlemede mutlak olmasa da önemli bir paya sahip olduğu bir gerçektir. Bundan dolayı araştırmaya katılan bireylere ailelerinin eğitim, kültür ve gelir düzeyleri sorularak, öğrencilerin sahip oldukları değerlerin bunlara bağlı olarak değişip değişmediği tespit edilmeye çalışılmıştır.

Araştırmaya katılan öğrencilerin %62'sinin anne eğitim durumu ilk okul ve altı kategorisini oluştururken, orta öğretim seviyesinde okumuş olanların oranı %30 ve yüksek okul mezunu olanların oranı %7.2'dir. Baba eğitiminde ilk okuldan mezun olmuş veya okumamış olanların oranı %31.7 iken, bu oran orta öğretimden mezun olanlarda %44.8'dir. Bunun yanında yüksek okul mezunu babaların oranı ise %23.5'tir.

Ayrıca, araştırmaya katılan öğrencilerin annelerinin %85.6'lık bir dilimini ev hanımları oluştururken, serbest olarak çalışan annelerin oranı %1.3 ve memur olanların oranı %10'dur. Baba mesleğine gelince, %22.2'si memur, %17.3'ü işçi, %15.0'i emekli, %17.6'sı esnaf ve %14.7'si serbest meslek olarak ortaya çıkmıştır.

Bazı Temel Sosyal Değerler ve Bulgular

Daha öncede ifade edildiği gibi biz bu çalışmada, toplumun devamı, işleyişi ve kamu refahı açısından daha fazla önem arz eden değerler üzerine odaklaştık.

Sosyalizasyon mekanizmaları yoluyla küçük yaşlardan itibaren bireye yüklenen temel sosyal değerler yapıları gereği idealdirler. Dolayısıyla değerler, bireylere ideal bir dünya tasvir ederler. Ancak, bireyin eğitim düzeyi yükseldikçe, birey olgunlaştıkça ve sosyal şartlar değiştikçe, ideal olarak tanımlanan dünyaya karşı, birey daha reel bir bakış açısı kazanabilir. Genellikle ve öncelikle, ilk ve orta öğretim sürecinde resmi statü ve yapılar, yani idealler dediğimiz bir dünya ön plana çıkarılır⁵. Bireyin eğitim seviyesi ve hayat tecrübesi arttıkça, birey ideal dünyayı daha real olarak algılamaya başlar. Bir başka deyişle, ideal dünya reel dünyaya dönüşür. Reel dünya ise, ideal dünyaya göre daha gerçektir. Çünkü, sosyolojik olgu ve olaylar bu dünyanın içerisinde cereyan etmektedir. İşte bu nedenle biz bu çalışmada; bağımsız olmak, başarılı olmak, çevreci olmak, zenginlik, alçak gönüllülük, dindarlık, dürüstlük, hoşgörülü olmak, kadere rıza göstermek, münzevi yaşam ve sorumluluk sahibi olmak gibi bazı sosyal değerleri ilk ve orta öğretimden üniversite gençliğine uzanan bir süreç kapsamında ele almaya çalıştık ve şimdi bu değerlerle ilgili bulguları ayrı ayrı değerlendirmeye çalışacağız.

Bağımsız Olmak

Bağımsız kişilik yapısı modern toplumlarda önemli bir kriterdir. Özellikle gelişmiş toplumlarda bağımsız bir birey olma demokrasinin işleyişi açısından da önemli bir değer olarak görülür. Sosyal kişiliği gelişmiş bireylerden oluşmuş bir toplum, sağlıklı ve yaratıcı kararlar alma ve uygulamada daha başarılı olabilir. Araştırma duygusuna sahip, kararlar alabilen ve alınan kararları uygulamaya dönüştürebilmekte bağımsız kişilik yapısı önemli rol oynar. Dolayısıyla, bağımsız bir kişilik yapısı, bir toplumun sosyal, siyasal ve ekonomik hayatının gelişmesinde pozitif bir rol oynayabilir.

Bağımsız olmak sizce önemli midir? Diye sorulduğunda öğrencilerin hemen hepsi bunun önemli bir değer olduğunu ifade etmişlerdir. Bu oran %90.2 olarak çıkmıştır. Bu yüksek oran bireylerin eğitim durumuyla

⁵ Mimar Türkkahraman, Siyasal Sosyalleşme ve Siyasal Sembolizm, Birey Yayınları, İstanbul, 2000, s.22.

karşılaştırıldığında ise, ilköğretimde okuyup da bunun önemli olduğunu belirtenlerin oranı %85 iken, bu oran ortaöğretimdeki öğrenciler için %90 ve üniversitedekiler için %95 olarak görülmüştür. Burada dikkati çeken önemli bir husus, eğitim düzeyi arttıkça bireylerin bağımsız olmaya olan düşkünlüklerinin de artmasıdır.

Tablo 1: Öğrencilerin eğitim düzeylerine göre bağımsız olmaya verdikleri önem

Bağımsız olmanın önemi	Eğitim Düzeyi			Toplam
	İlköğretim	Ortaöğretim	Üniversite	
Önemli değil	3,6%	4,1%	2,4%	3,3%
Fikrim Yok	10,8%	5,1%	3,3%	5,9%
Önemli	85,5%	90,8%	94,3%	90,8%
Toplam	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	27,3%	32,2%	40,5%	100,0%

Bağımsız olmanın yaş, cinsiyet, anne ve baba eğitimleri ile ilişkisine bakıldığında, bunun bütün öğrenciler için demografik değişkenler dikkate alınmaksızın önemli bir değer olduğu görülmüştür.

Başarılı Olmak

Az gelir ve az çalışma ile yetinip, tembellik içinde yaşamak, hem birey hem de toplum açısından bir felakettir. Çalışmayı terk etmiş, gagesiz ve tembél bir insan ve toplum, her alanda geri kalmaya mahkumdur. Hangi alanda olursa olsun, başarılı olma arzusu olmayan birey ve toplumlar, büyük işler başaramazlar.

Yüksek gayeleri hedef seçmek ve bu yolda yılmadan çalışmak, mefkure ve ideal sahibi olmanın da bir göstergesidir. Modern ile geleneksel toplumlar arasındaki temel farklardan birisi, modern toplumlarda başarı bireyin kabiliyeti ile ölçülürken, geleneksel toplumlarda başarı, bireye atfedilmiş bir değer olarak karşımıza çıkar. Meritokratik sistemin egemen olduğu Modern Endüstriyel toplumlarda bireyin kabiliyetleri endüstrinin ihtiyaçlarını karşılamak üzere düzenlendiği için, bireyin bizzat kendisinin başarılı bir performans sergilemesi beklenir.

Başarılı olmak, eğitim düzeyi ne olursa olsun, bütün öğrenciler için çok önemli bir hedef olarak görülmektedir. Örneğin, ilköğretimlilerin %95'i ve üniversitelilerin ise %90'ı bunun önemli olduğunu belirtmişlerdir.

Aynı şekilde, bu oranlara paralel olarak, bütün yaş grupları tarafından başarılı olmanın önemli olduğu ifade edilmiştir. Baba ve anne eğitimlerinin başarı konusunda öğrencilerin bu yüksek motivasyonlarına etki edip etmediklerini görmek için yapılan istatistiksel analizlerde değişkenler arasında anlamlı her hangi bir ilişki saptanamamıştır. Meslek kategorileri bağlamında da benzer sonuçla karşılaşılmıştır.

Çevre Bilinci

Günümüz sanayi toplumlarında ortaya çıkan çevre sorunlarına karşı bir duyarlılık örneği olarak çevreci hareketler ortaya çıkmıştır. Bu hareketler, artık global düzeyde sadece kendi toplumları için değil, bütün bir dünyadaki çevre kirlenmelerine karşı duyarlılık göstermektedirler. Bu gün hem örgün hem de yaygın eğitim sahasında çevre bilinci aşılana çalışılmaktadır. Hatta çevreci hareketler gösterdikleri ciddi muhalefetten dolayı siyasilere almış oldukları bazı kararları dahi etkileyecek bir güce ulaşmıştır. Dünyanın bir çok bölgesinde, kurulmak istenilen nükleer santrallere, siyanürle altın aramaya, endüstriyel atıkların denizlere bırakılmasına ve balina avcılığına kadar bir çok konuda çevreci hareketlerin sesinin yükseldiğini görmekteyiz.

Tablo 2: Çevreyi Kollamanın Önemi

	Frekans	Geçerli Yüzde
Önemli değil	19	6,2
Fikrim yok	14	4,6
Önemli	272	89,2
Toplam	305	100,0

Tablo'da görüldüğü gibi öğrencilerin hemen hepsinin yüksek bir çevre bilincine sahip oldukları görülmektedir. Çevreyi (doğayı) kollamanın 'önemli' olduğunu belirtenlerin oranı %89.2 iken bu konuda kanaat belirtmeyen ve çevreyi kollamanın önemli olmadığına inanların oranı %10.8'dir.

Çevreci olmanın eğitim düzeyi ile ilişkisine bakıldığında, doğayı kollayıp gözetlemenin önemli olduğu görüşü ilköğretimde okuyan öğrencilerde %82 iken, bu oran ortaöğretimlilerde %90 ve üniversitelilerde %85'tir. Ayrıca, çevreyi korumanın tüm yaş, cinsiyet, anne-baba eğitim ve meslek grupları için önemli olduğu görülmüştür.

Zenginlik

Bireylerin toplum içerisindeki statüsünü belirleyen kriterlerin çağdan çağa değişiklik gösterdiği sosyolojik bir hakikattir. Kan bağıının ağır bastığı toplumsal yapılarda, sosyal hiyerarşiyi belirleyen temel kriter soy iken, Ortaçağlarda dinin sosyal hayatta baskın olmasına paralel, sosyal statünün belirleyici kriteri din ve dindarlık olmaya başlamıştır. Günümüz modern toplumlarında, zenginlik ya da servet, yüksek sosyal statünün temel belirleyicisi haline gelmiştir. Toplum sınıflamalarında dahi sahip olunan kişi başına düşen GSMH ve yaratılan servet, gelişmiş bir toplum olmanın kriteri olarak kullanılmaktadır. Bugün, II. ve III. Dünya ülkeleri olarak görülen ülkelerin kalkınma çabalarının altında yatan temel güdü de, aslında belirli bir zenginlik düzeyine ulaşma çabasıdır denilebilir. Kısaca, kapitalist sistemde para bir güç ve kudret belirtisidir ve dolayısıyla zenginlik önemlidir.

Her ne kadar Türk kültüründe “para ile saadet olmaz” ya da “fani dünya”, “yalan dünya”...gibi bir çok atasözü ve dini söylemde zenginliğe ve dünyeviliğe karşı hakir görücü bir yaklaşım söz konusu olsa da, durum gerçekten öyle midir acaba? Bir İngiliz gazetecisi David Hotham “Türkler” adlı eserinde Türklerin para canlısı görünmekten hoşlanmadıklarını ve birbirleri ile olan ilişkilerini maddi olmaktan çok manevi kriterlere göre düzenlediklerini dile getirmiştir⁶. Acaba Türklerin parayı arka plana atan tutumları 2000’li yılların Türkiye’inde hala sürüp gitmekte midir?

Tablo 3: Öğrencilerin zenginlik ile ilgili düşünceleri

	Frekans	Geçerli Yüzde
Önemli değil	129	42,4
Fikrim yok	29	9,5
Önemli	146	48,0
Toplam	304	100,0

Ankete katılan öğrencilerin yarıya yakını zenginliğin önemli olduğu kanaatinindedir. Ancak, öğrencilerin önemli bir kısmı da bu görüşü paylaşmamaktadır. Yapılan analizde, zenginliğin eğitimle ilişkisinde zenginliğin önemli olmadığını belirtenlerin %62.2’sinin ilköğretimde, %38.4’ünün ortaöğretimde ve %32.6’sının üniversitede okudukları görülmüştür. Buna

⁶ David Hotham, Türkler, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1973, s.176.

paralel olarak zenginliğin önemli olduğunu belirtenlerin %57.7'sinin üniversite öğrencisi, %51.6'sının ortaöğretim ve %29.3'ünün ilköğretim öğrencisi olduğu tespit edilmiştir. Buradan öğrencilerin eğitim düzeyi ile zenginliği önemsemeleri arasında bir ilişkinin olduğu sonucu çıkarılabilir. Eğitim düzeyi arttıkça öğrencilerin zenginliğe olan düşkünlükleri de artmaktadır.

Alçak Gönüllülük

Eski dilde tevazu ile ifade edilen alçak gönüllülük, kimselere karşı böbürlenmemek demektir. Bireyin birlikte yaşadığı toplumun diğer üyelerine bir üstünlük ve ayrıcalığının bulunmadığını bilmesi sosyal hayat için önemlidir. İnsan, insan olduğunu unutmuyarak, diğer türleriyle sosyal hayatın sağlıklı işlemesine katkı sağlar. Kişinin hangi durum ve mekide bulunursa bulunsun, diğer insanlardan bir üstünlüğünün bulunmadığı bilinci yani alçak gönüllülük Türk kültüründe önemli bir yer teşkil eder. Kişi alçak gönüllülükle hata ve eksikliklerini görebilir; böylece doğruyu araştırma ve gerçeği daha iyi görme ve kavrama imkanını elde eder.

Tablo 4: Öğrencilerin eğitim durumlarına göre, alçak gönüllülük ile ilgili düşünceleri

Alçak gönüllü olmak ^a	Öğrencilerin eğitim durumu			Toplam
	İlköğretim	Ortaöğretim	Üniversite	
Önemli değil	9,6%	8,1%	11,6%	9,9%
Fikrim yok	20,5%	10,1%	3,3%	10,2%
Önemli	69,9%	81,8%	85,1%	79,9%
Toplam	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

a. MD: 0,05, SD: 4, Anlamlılık derecesi: 0,003

+++

Alçak gönüllü olmak sizce önemli bir değer midir? diye sorulduğunda, ilköğretimde okuyup da bunun önemli olmadığını belirtenlerin oranı %9.6 iken, bu oran ortaöğretimde okuyanlarda %8.1 ve üniversitede okuyanlar arasında %11.6'dır. Alçak gönüllü olmanın önemli olduğunu belirtenlerin oranı ise ilköğretimde %70, ortaöğretimde %81.9 ve üniversiteliler arasında bu oran %85'tir. Açıkça, "alçak gönüllü olmak ile eğitim düzeyi" arasında anlamlı bir ilişkinin varlığı göze çarpmaktadır. Ayrıca, alçak gönüllü olmanın bütün yaş ve cinsiyet grupları için anlamlı bir değer olduğu görülmüştür.

Dindarlık

Din, sosyal, siyasal ve ekonomik kurumların yönlendirilmesinde birer ahlaki değerler sistemi olarak dayanışmacı ve yapıcı bir rol oynar⁷.

Ekonomi, siyaset, aile vb. diğer sosyal kurumlar manevi değerler sistemiyle güçlendirilmediği zaman, toplumlarda yozlaşmanın frekanslarının yükseldiğini tarih bize göstermiştir. Ahlaki bir temeli olmayan siyasal veya ekonomik bir düzenin er veya geç yapısal bozukluklarla karşı karşıya kalacağı, hırsızlık, yolsuzluk ve yoksulluk gibi sosyal hastalıklara maruz kalacağı bir gerçektir.

Tablo 5: Öğrencilerin eğitim durumlarına göre, dindar olmanın gerekliliğine inanmaları

Dindar olmanın gerekliliği	Öğrencilerin eğitim durumu			Toplam
	İlköğretim	Ortaöğretim	Üniversite	
Önemli değil	3,6%	2,0%	23,0%	10,8%
Fikrim yok	15,5%	7,1%	9,8%	10,5%
Önemli	81,0%	90,9%	67,2%	78,7%
Toplam	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

a. MD: 0,05, SD: 4, Anlamlılık Derecesi: 0,00

++++

İlköğretimde okuyan öğrencilerin %81'ine göre dindarlık önemli bir değer iken orta öğretimde okuyan öğrencilerde bu oran %90.9'dur. Ancak, üniversite gençliğinde bu oran yüksek olmakla birlikte ilk ve orta öğretimde okuyan öğrencilere göre daha düşük olduğu (%67.2) gözlenmiştir. Tablodan da anlaşıldığı gibi, eğitim düzeyi arttıkça bireylerin dinin emirlerini yerine getirmenin önemli olmadığına dair kanaatlerinin arttığı görülmektedir.

Yaşın dindarlık ile ilişkisine bakıldığında ise 13-17 yaş grubunda dindarlığın önemli olmadığını söyleyenlerin oranı %3.1 iken, bu oran yaş grupları 23-28 arasında olanlarda %30'dur. Sonuç olarak, öğrencilerin eğitim ve yaş düzeyleri arttıkça dinin prensiplerine olan inançları da zayıflamaktadır, denebilir. Ancak, yapılan analizde öğrencilerin cinsiyet, baba ve anne eğitim ve meslek durumları ile dindarlık arasında anlamlı her hangi bir ilişki elde edilememiştir.

⁷ Orhan Türkođan, Millî Kimliğin Yükselişî, Alfa Yayınları, İstanbul, 1999, s.266.

Hoşgörülü Olmak

Geleneksek kültürde müsamaha ile ifade edilen hoşgörü, bir bireyin hata ve eksikliklerini yüzüne vurmadan, başkalarının yanında onu utandırmadan, onu sabır ve anlayışla karşılamak demektir. İnsanların hatalarını abartmamak ve imkan verildiğinde bu hataların telafi edilebileceğini düşünebilmek, kişiye eksikliklerini telafi etme imkanını verir. Aslında hoşgörü, insanın zaafı olan bir varlık olduğunun bilincinde olarak, Yunus Emre'nin ifadesi ile "yaratılanı, yaratandan ötürü hoş görmek"tir. Bu tür bir anlayış, toplumsal çatışmaların azaltılmasında ve dolayısıyla sosyal barışın tesisinde önemli rol oynayabilir. Ancak yapılan bir eylem kötülük ve kasıt taşıyor ve de topluma zarar verici bir nitelikte ise, şüphesiz ki buna kişi ve toplumlar tahammül etmeyebilir. Çünkü burada toplumun varlığının tehdit edilmesi söz konusudur.

Günümüz toplumlarında hoş görü ile demokratik kültür arasında yakın bir ilişki vardır. Demokrasinin bir başka tanımının farklılıklara tahammül eden rejim olduğu düşünülürse, hoşgörü demokratik siyasal bir sistemin işleyişine de elbette pozitif bir katkı sağlayabilir. Birbirine tahammül edebilen bir neslin yetiştirilmesi için ise, şüphesiz işe eğitim-öğretim kurumlarından başlamak akıllıca bir yöntem olsa gerekir.

Bütün bu gelişmelerin yanında ve ötesinde Türk kültür ve siyasal tarihinde başkalarını kendine zorla benzetmek gibi bir düşünce ve eylem hasıl olmamıştır. Bu kültür sistemin mantığında "melting-pot" (eritme) ya da "americanization" (amerikalılaştırma) yoktur. Osmanlı İmparatorluğunda birden fazla etnik grup ve kültürün yan yana asırlar boyu yaşaması bunun güzel bir örneği olarak gösterilebilir.

"Bazı kültürlerde yaygın olan egoist ahlak anlayışı, maddeci, faydacı ve fertçi ahlak anlayışını yansıtırken Türk kültüründe bu durum "diğergam ahlak" anlayışı olarak ortaya çıkmaktadır. Yine, Türk Tarihinde hakim kültür olarak damgasını belli coğrafyalara ve kültürlere vuran Türk Kültürü yerel kültür, kimlik ve medeniyetleri imha edici bir siyaset izlememiştir. Bilakis, "yaşa, yaşat ve kolla" prensibiyle hareket ederek onları korumayı bir vazife bilmiştir...."⁶

⁶ Mustafa E. Erkal, Türk Kültüründe Hoşgörü, Aydınlar Ocağı Yayını, İstanbul, 2000, s.7

Tablo 6: Öğrencilerin eğitim durumlarına göre, hoşgörülü olmaya verdikleri önem

Hoşgörülü olmak	Öğrencilerin Eğitim Durumu			Toplam
	İlköğretim	Ortaöğretim	Üniversite	
Önemli değil	8,4%	6,1%	5,7%	6,6%
Fikrim yok	13,3%	8,1%	8,2%	9,5%
Önemli	78,3%	85,9%	86,1%	83,9%
Toplam	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Öğrencilerin eğitim düzeyi ile hoşgörülü olmaları arasındaki ilişkiye bakıldığında “hoşgörülü olmak” bütün öğrenciler için önemli bir değer olarak görülmektedir. İlköğretimde okuyanların %78’i hoşgörülü olmanın önemli olduğunu belirtirken, bu oran ortaöğretim ve üniversitede okuyanlarda ise %86 olarak tespit edilmiştir.

Hoşgörülü olmanın yaş ile ilişkisinde, hoşgörünün “önemli” bir değer olduğunu söyleyenlerin %80,5’i 13-17 yaş grubunda yer alırken, 18-22 yaş grubunda bu oran %87,1 ve 23-28 yaş grubunda %90 olarak görülmüştür. Görüldüğü gibi, yaş ilerledikçe hoşgörülü olmanın önemi daha iyi kavranmaktadır. Ancak, hoşgörülü olmanın cinsiyetle ilişkisine bakıldığında ise, cinsiyetler arasında belirgin bir farkın olmadığı görülmüştür. Örneğin, hoşgörülü olmanın önemli olduğunu ifade edenlerin %83’ü kız ve %84’ü ise, erkektir.

Kader Anlayışı

Dün ve bugün felsefi boyutta tartışılan önemli konulardan birisi de kader konusudur. Genelde semavi dinlerin hakim olduğu toplumlarda kader inancı önemli bir değer olarak karşımıza çıkar. Mutedil anlayışa göre, kadere rıza, aslında insanların çalışıp, elinden geleni yaptıktan sonra, ortaya çıkacak sonucu yaratıcıdan beklemesidir. Kader inancına göre, insanlar yaşadığı durumu veya başına gelen her hangi bir olayı kaderin bir hükmü olarak kabul ederler. Bir durum veya olay ya ilahi bir tecelli ya da kaderin bir cilvesi olarak yorumlanır. Ancak, kadere razı olmak, çalışmayı ve gerekli önlemi almayı terk etmek anlamına gelmez.

Bilindiği üzere, Batı toplumlarında pozitivistimin gelişmesine paralel olarak kader inancı ciddi anlamda sorgulanmaya başlar. Kadereci toplum anlayışına en kritik eleştirileri yöneltenlerin başında şüphesiz Karl Marks gelir.

Marks yaşadığı dönemin vahşi kapitalizmi içerisinde çalışanların yaşadıkları ağır şartları kader ile yorumlayan Hristiyanlık anlayışına karşı eleştirilerini yoğunlaştırmış ve kurtuluş için sosyalizmin temel ilkelerinden olan “kadere hakimiyet” prensibini çözüm olarak öne sürmüştü. Bu prensibe göre insanlar yaşadıkları olumsuz şartlardan kurtulabilirler. Bunun öncelikle bir bilinç meselesi olduğu kabul edilir ve bu bilinç kazanıldıktan sonra, insanlar daha önce kendilerine kapitalistler tarafından verilen kötü kaderi değiştirebilirler.

Batı toplumlarının bilim ve teknoloji alanında gerçekleştirdikleri ilerlemeler, insanlığı hayrete düşürecek bir nitelik arz etmiştir. Özellikle bilim ve teknoloji alanında gösterilen bu ilerlemeler sonucu, 19.Yüzyılda batılı düşünürlerin büyük bir bölümü dine karşı rasyonel düşüncüyü ön plana çıkararak “sosyal tarih”i doğrusal ve evrimci bir boyuttan okumaya başlamışlardır. Bu doğrultuda, doğal olarak tarihin en ileri aşamasına batı toplumları yerleştirilirken, dünyanın diğer kültür ve medeniyetleri batının kat ettiği mesafeyi geriden takip eden, geleneksel ve de kaderci toplumlar olarak kategorize edilmişlerdir. Bu gelişmelerden etkilenen veya esinlenen bir çok batı dışı toplumlarda da dine ve dolayısıyla kadere rıza konusunda sorgulayıcı bir süreç başlamıştır. Bir başka ifadeyle, insanın yaşadıklarınının, yaptıklarının sonucu olduğu anlayışı hakim olmaya başlamıştır.

Tablo 7: Öğrencilerin eğitim düzeylerine göre, kadere razı olma konusundaki düşünceleri

Kadere razı olmak	Öğrencilerin Eğitim Düzeyi			Toplam
	İlköğretim	Ortaöğretim	Üniversite	
Önemli değil	9,6%	12,2%	43,0%	23,8%
Fikrim yok	36,1%	16,3%	14,0%	20,9%
Önemli	54,2%	71,4%	43,0%	55,3%
Toplam	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

a. MD: 0.05, SD: 4, Anlamlılık Derecesi: 0,00

++++

İnsanın kaderine razı olması önemli midir? diye sorulduğunda, ilköğretimde okuyup da bunun önemli olmadığını söyleyenlerin oranı %9.6 iken, bu oran ortaöğretimlilerde %12.2 ve üniversitelilerde %43'tür. Görüldüğü gibi, öğrencilerin eğitim seviyeleri arttıkça, insanın kendi kaderine razı olmasını yadırgamaktadırlar. Her ne kadar bu rakam küçük görünmekte ise de, aslında bu durum pozitivist ve rasyonel eğitim sisteminin etkinliğinin bir göstergesi olarak

sayılabilir. İnsanın kendi kaderine razı olmaması demek, toplumun veya başka bir gücün bireyin kendisine belirlediği şartları sorgulaması demektir. Bunun adı "bireyselcilik" olarak da konulabilir. Çünkü genel olarak toplum yapımız, inançlarımız ve kültürümüz insanın içinde bulunduğu şartlarla yetinmesi gerektiğini öğütleyen bir niteliğe sahiptir. Oysaki tabloya dikkat edildiğinde öğrencilerin eğitim durumu arttıkça kendi kaderlerine rıza göstermedikleri anlaşılmaktadır.

Tablo 8: Öğrencilerin yaş durumlarına göre, kadere rıza gösterme konusundaki düşünceleri

Kadere razı olmak	yasiniz?			Toplam
	13-17	18-22	23-28	
Önemli değil	11,4%	38,2%	40,0%	24,1%
Fikrim yok	26,6%	14,5%	10,0%	20,7%
Önemli	62,0%	47,3%	50,0%	55,2%
Toplam	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

a. M D: 0,05, SD: 4, Anlamlılık Derecesi: 0,00 ++++

Öğrencilerin kadere rıza göstermeleri ile yaş durumları arasındaki ilişkiye bakıldığında ise, kadere rıza göstermenin önemli olmadığını söyleyenlerin %11,4'ünün 13-17 yaş grubunda olduklarını, %38,2'sinin 18-22 yaş grubunda olduklarını ve %40'ının ise 23-28 yaş grubunda olduklarını görmekteyiz. Görüldüğü gibi, yaş ile kadere rıza gösterme arasında anlamlı bir ilişki gözükmemektedir. Yaş ilerledikçe bireylerin kendi kaderlerine rıza göstermeleri de zayıflamaktadır.

Ancak, insanın kadere rıza göstermesi ile cinsiyet, anne-baba eğitim ve meslek durumları açısından anlamlı bir farkın olmadığı tespit edilmiştir.

Münzevi Hayat

İnsanın yaşadığı toplumun sorunlarına ilgi duyması, diğer insanlarla birlikte acıları ve sevinçleri paylaşması onun sosyal bir varlık olmasının sonucudur.

Münzevi bir yaşam biçimi köken itibarıyla kendini mistik bir felsefeden besler. Gerek Hint Mistisizmi ve gerekse İslam toplumlarındaki mistisizmin kökleri ise dini bir temele dayandırılmıştır. Osmanlı toplumunda özellikle tasavvuf halkın avam kesiminde kendisini çok daha şiddetli bir biçimde hissettirmekte idi. Bu bağlamda Modern Türkiye Cumhuriyeti'nin siyasal

yönetimini, Osmanlı'dan aldığı bir halk üzerine kurmuş olduğu düşünülürse, Cumhuriyet, tasavvufun mistik ve münzevi yaşamı desteklediği bir kültürle karşı karşıya idi. Cumhuriyet eliti bu doğrultuda yeni bir kültür politikası başlattı. Bu çerçevede, Tekke ve Zaviyeler münzevi yaşamın, miskinliğin ve tembelliğin merkezleri olarak değerlendirilip kapatılmıştır.

Modernleşme ya da bireyselleşme eğilimleri ile geleneksel bağlar arasında geçiş durumunda olan ülkemizde bireylerin kendi geçmişlerini tümüyle inkar etmeleri beklenemez şüphesiz. Ayrıca, modernleşmenin ve hızlı kalkınmanın yarattığı bunalımlar sonucunda, bazı insanlar için münzevi yaşam bir kurtuluş olarak da görülebilir.

Tablo 9: Öğrencilerin eğitim durumlarına göre, münzevi bir yaşamı onaylayıp onaylamadıkları

Münzevi bir yaşam sürmenin önemi	Öğrencilerin Eğitim Durumu			Toplam
	İlköğretim	Ortaöğretim	Üniversite	
Önemli değil	14,3%	19,4%	45,1%	28,3%
Fikrim yok	60,7%	54,1%	30,3%	46,4%
Önemli	25,0%	26,5%	24,6%	25,3%
Toplam	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

a. MD: 0,05, SD: 4, Anlamlılık Derecesi: 0,00

Tablodan da görüldüğü gibi ilköğretimde okuyup da münzevi bir yaşamın önemli olmadığını söyleyenlerin oranı %14.3 iken, bu oran ortaöğretimlilerde %19.3 ve üniversiteliler arasında %45'tir. Bu veriler ışığında, eğitim düzeyi arttıkça bireylerin münzevi hayata karşı olumsuz bir tutum geliştirdikleri söylenebilir.

Öğrencilerin cinsiyetleri, yaş, anne-baba eğitim ve meslek durumları ile münzevi bir yaşama karşı olan tutumlarına bakıldığında, değişkenler arasında anlamlı her hangi bir farkın olmadığı görülmüştür. Başka bir deyişle, yukarıda sayılan tüm demografik değişkenlerin münzevi yaşam ile ilişkisinin eşit düzeyde olduğu gözlemlenmiştir.

Sorumluluk Sahibi Olmak

Üyeleri arasında sorumluluk, güven ve itimat bulunmayan bir toplumun şüphesiz geleceğinin aydınlık olacağı düşünülemez. Bireylerin gerek aile yaşamlarında ve gerekse toplumsal ilişkilerinde istikrarlı bir iletişim sağlayabilmeleri sorumluluk içerisinde hareket ederek karşıdaki insana güven vermelerine bağlıdır. Toplumsal yaşamda sorumsuzluk örneği göstererek güven vermeyen insanların toplumsal ilişkilerde yalnızlığa itildikleri ve yaşam ağından soyutlandıkları görülmektedir. Dolayısıyla sorumluluk sahibi olmak evrensel insani bir değerdir. Bundan dolayı her kültür, inanç ve toplumsal yaşama talip olan ideoloji bunu önemsemektedir. Çoğu durumda güvensizlik ya da sorumsuzluk toplumsal yaşama zarar verdiği zaman bunun resmi ve resmi olmayan normlarla müeyyidelere tabi tutulduğu bir gerçektir.

Sorumluluk sahibi olmak ile eğitim düzeyi arasındaki ilişkiye bakıldığında, bunun bütün öğrenciler için önemli bir değer olduğu görülmüştür. Konu ile ilgili diğer çapraz tablolarda da öğrencilerin cinsiyetleri, yaşları, anne-baba eğitim ve meslekleri ne olursa olsun, sorumluluk sahibi olmanın bütün öğrenciler için önemli olduğu sonucu görülmüştür.

SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Gençliğin sosyal değerlerini anlamaya yönelik bu araştırmada, bağımsız olmak, başarılı olmak, çevreci olmak, zenginlik, alçak gönüllülük, dindarlık, dürüstlük, hoşgörülü olmak, kadere razı olmak, münzevi hayat ve sorumluluk sahibi olmak gibi bazı temel sosyal değerlere ilişkin gençlerin tutumları ölçülmeye çalışılmıştır. Araştırmanın verilerinin sonuçlarını şu şekilde kısaca özetleyebiliriz:

Öğrencilerin %90.2'si bağımsız olmanın önemini ifade etmişlerdir. Öğrencilerin eğitim düzeyinin yükselmesine bağlı olarak bağımsız bir kişilik sergilemeleri, eğitimin önemini açıkça göstermektedir. Ayrıca, siyasal ve ekonomik hayatın işleyişinde bağımsız, girişken ve üretken bireylerin önemli olduğu hususu göz önüne alındığında, bu durum olumlu bir gelişme olarak görülmelidir.

Başarılı olmayı gençlerin %93'lük bir kesiminin önemli görmesi de gençlerimizin ideal sahibi olduklarının bir göstergesi sayılabilir. Bu ise, Türkiye'nin geleceğe yönelik potansiyel bir enerjisi olarak kabul edilebilir.

Gençlerin dürüstlüğe de büyük bir önem verdikleri bulgular arasındadır. Bu da temiz toplum ve temiz siyaset için hazır bir alt yapının varlığını ortaya koyar. Yıllardan beri, Türkiye'nin vergi kaçırma, hayali ihracat, yalan haber ve yalan siyaset, rüşvet ve yolsuzluk gibi sosyal hastalıklardan acı çektiği düşünülürse, gençlerin %99'unun dürüstlüğü önemli bir değer olarak görmeleri daha aydınlık ve daha temiz yarınlar için umut vericidir.

Sorumluluk sahibi olma noktasında da öğrencilerin büyük bir bölümünün olumlu bir tutum sergiledikleri görülmüştür. Bu bağlamda gençlerin bağımsız ama sorumlu bir kişilik sergileyecek bir tutum içinde oldukları söylenebilir.

Zenginlik, gençlerin eğitim düzeylerinin yükselmesine paralel olarak, önemsenen bir değer olarak görülmeye başlamıştır. Ama yine de gençlik "para sever" veya "para canlısı" olarak gözükmek istememiştir.

Veriler ışığında, Türk gençliğinin %90'ının alçak gönüllülüğü olumlu bir değer olarak algıladığı söylenebilir. Eğer gençler ileriki yaşlarda bu niteliği koruyabilirlerse, bu durum Türk sosyal hayatının gelecekte sağlıklı işlemesi açısından sevindiricidir.

Bulgulara göre dindarlık konusunda gençliğin muhafazakar bir tutum içinde oldukları gözlemlenmiştir. Fakat gençlerin eğitim düzeyleri arttıkça, dünya ve olaylara karşı daha pozitif bir yaklaşım içinde oldukları söylenebilir. Burada ise eğitim varlığını açıkça hissettirmiştir.

Hoşgörü konusunda da gençliğin %85'lik bir diliminin hoşgörüye yüksek bir değer verdiği gözlenmiştir. 1970 ile 1980 yılları arasında gençler arasında yaşanan gerginlik ve çatışmalar düşünüldüğünde, 2000'li yıllarda gençlerin daha hoşgörülü bir tutum içinde olmaları, Türkiye'nin iç barışı açısından önemli bir gelişme sayılabilir.

Kader konusunda gençlerin eğitim düzeylerine bağlı olarak, kader anlayışını sorgulayıcı bir eğilim gösterdikleri görülmüştür. Bu nedenle, gençlere daha iyi ortamların hazırlanarak, onların sorgulayıcı üsluplarını, yapıcı ve yaratıcı yöne yönlendirmek gerekir.

Münzevi yaşam biçimi Türk gençliği tarafından olumlu bir tutum olarak algılanmamıştır. Ayrıca, öğrencilerin yaş ve eğitim düzeylerinin yükselmesine paralel olarak münzevi hayata karşı daha olumsuz bir tavrın içine girdikleri söylenebilir. Bu da günümüz gençlerinin, daha dışa dönük, dünyevi hayata karşı pozitif ve daha sosyal bir tutum içerisinde bulduklarını gösterir.

Her eğitim düzeyinden gençlerin (%90) çevreyi önemsedikleri görülmüştür. Yeşile hasret şehirlerimizi ve kirlenmiş denizlerimizi düşününce, gençlerin yüksek bir çevre bilincine sahip olmaları sevindiricidir. Bu konuda büyüklere düşen görev, gençlere örnek bir tavrın içinde olmaktır.

Genelde demografik değişkenlerin, örneğin; anne-baba meslek, anne-baba eğitim düzeyi ve cinsiyet gibi değişkenlerin tutumlar üzerinde belirleyici olmadığı gözlemlenmiştir.

Sonuç olarak, ideal bağlamda değerlendirildiğinde, araştırma sonucu elde edilen bulgular, eğitilen gençliğinin sahip oldukları değerler çerçevesinde Türkiye'nin geleceği açısından bir ümit vaat ettikleri söylenebilir. Ancak realitedeki durumu tespit amacıyla başka tamamlayıcı araştırmalara ihtiyaç olduğu unutulmamalıdır.

Kaynaklar

- Aktay, Yasin, *Umut ve Kaygı Arasında: Güneydoğu'da Lise Gençliğinin Yaşam Dünyaları Üzerine, Araştırma Raporu, Konya, 1999.*
- Ergüder, Üstün, Y. Esmer ve E. Kalaycıoğlu, *Türk Toplumunun Değerleri*, TÜSİAD, İstanbul, 1991.
- Erdentuğ, Nermin, *Sosyal Adet ve Gelenekler*, Kültür Bakanlığı, Ankara, 1977.
- Esmer, Yılmaz, *Devrim, Evrim, Statüko, Türkiye'de Sosyal, Siyasal Ekonomik Değerler*, TESEV Yayınları, İstanbul, 1999.
- Güvenç, Bozkurt, *Türk Kimliği: Kültür Tarihinin Kaynakları*, Kültür Bakanlığı, Ankara, 1993.
- Hotham, David, *Türkler*, Milliyet yayınları, İstanbul 1973.
- Kağıtçıbaşı, Çiğdem, *Gençlerin Tutumları: Kültürler Arası bir Karşılaştırma*, ODTÜ Yayınları, Ankara, 1973.
- Mutlu, Kayhan, "Examining religious beliefs among university students in Ankara", *British Journal of Sociology*, Volume no. 47, Issu 2, June 1996.
- Ocak, Caner, "Üniversite Gençliğinin, Siyasal Tutumları Üzerine Bir Araştırma", *Yeni Türkiye*, Sayı 29, Cilt 1, 1999.
- Türkdoğan, Orhan, *Milli Kimliğin Yükselişi*, Alfa Yayınları, İstanbul, 1999.
- Türkkahraman, Mimar, *Siyasal Sosyalleşme ve Siyasal Sembolizm*, Birey Yayınları, İstanbul, 2000.
- Mustafa E. Erkal, *Türk Kültüründe Hoşgörü*, Aydınlar Ocağı Yayını, İstanbul, 2000.
- Smith, M.B. "Attitude Change", *International Encyclopedia of the Social Sciences*, Mac Millan, London 1968.